

ПІВНІЧНЕ ПРИЧОРНОМОР'Я В МАТЕРІАЛАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КОНСУЛЬСЬКИХ УСТАНОВ

Рец.: Архіви консульських установ іноземних держав як джерело до вивчення української історії ХІХ – початку ХХ століть / Колективна монографія за ред. Вадима Ададурова. – Львів: Видавництво УКУ, 2017. – 152 с.

Незважаючи на складні часи, що переживає зараз Європейський Союз, тенденція до гуртування європейських країн збережеться на найближчі десятиліття. Це пов'язано як із викликами для старої Європи з боку навколишнього світу, так і з внутрішніми вимогами європейського суспільства. За таких умов Україні потрібно буде все більше інтегруватись до світу ХХІ століття. Не останню роль відіграватиме знання європейців про Україну та знання українців про Європу. Отож поява роботи українських істориків, в якій певною мірою консолідовані обидва ці пізнавальні процеси, є знаковою подією.

Дипломатичне листування, включаючи й консульську документацію, надзвичайно інформативне та багаторівневе джерело. Воно дозволяє виявити як початковий процес формування уявлень щодо українських земель у європейському світі, так і чинники прийняття рішень з тих чи інших питань міжнародних відносин. Проте для українських істориків це специфічне джерело, в силу різних обставин, було малодоступним в попередні часи. Не можна сказати, що українські історики зовсім не використовували дипломатичні джерела. В ряді робіт, присвячених подіям ХІХ – ХХ століття на теренах Східної Європи, вони наявні. Ще в ХІХ ст. одним із перших звернувся до паризьких архівів колишній професор Новоросійського університету О. С. Трачевський, а згодом в західноєвропейських та північноєвропейських архівах працював професор цього ж університету Є. М. Щепкін. Але цілеспрямоване, історико-джерелознавче їх вивчення ще не ставало метою

колективу дослідників. Отож, запропонована праця актуальна, науково та суспільно виправдана.

Монографія складається із вступу та чотирьох розділів. У «Вступі» говориться про наукову актуальність теми, про необхідність звернення до теми, яка все ще мало привертає уваги українських дослідників та наголошується на передумові появи книжки – роботі львівського семінару, насамперед, львівських істориків, що й став відправною крапкою розробки теми. Це надзвичайно плідний шлях колективної роботи науковців і запропонована монографія ще раз показує дороговказ історикам нового століття.

Розділи роботи містять матеріали щодо консульських джерел провідних європейських країн XIX – початку XX століття: Австро-Угорщини, Великої Британії, Іспанії та Франції. Вони написані вже відомими дослідниками, які мають видані монографії та серії статей, присвячені історії міжнародних відносин. Разом із тим, запропонований матеріал дає нове бачення історичних подій. Зокрема, плідною є спроба виявити в консульських звітах інформацію, яка так результативно вивчалась французькими дослідниками XX століття зі «Школи Анналів» – історія клімату, хвороб, комунікацій тощо.

В. Ададуров у розділі «Архів французького генерального консульства в Одесі як джерело до реконструкції історії Північного Причорномор'я та внутрішніх регіонів України 1803-1812 років» показав, які можливості сховані у французькому архіві щодо Північного Причорномор'я початку XIX століття. Автор подав біографію першого генерального консула Французької Республіки в Одесі Наталя-Анрі Мюра д'Азіра, призначеного Наполеоном у вересні 1802 р. Головну увагу новопризначений «генеральний комісар із торговельних відносин» приділив перспективам торгівля Франції у Чорному морі. Разом із тим, в полі зору французького дипломата опинились демографічна історія, питання урбанізації регіону, заняття населення, історія шляхів, історія клімату тощо. Усе це дає уявлення про місце Північного Причорномор'я в політиці Франції початку XIX ст.

Б. Чума в розділі «Кореспонденція іспанського консульства в Одесі першої половини XIX століття в Національному історично-

му архіві Іспанії» проаналізував діяльність консульства Іспанії та наголосив на важких умовах роботи іспанських дипломатів в Одесі в першій половині XIX століття. Іспанський дипломат з'явився в Одесі в 1804 р., тобто майже одночасно із французьким. Проте умови їх діяльності у місті значно різняться. Так, перший консул Луїс дель Кастільйо впродовж декількох років не отримував заробітної платні. Іспанські консули звертали значну увагу, крім питань торгівлі, й на становище підданих іспанської корони, настрої одеського суспільства, особливості краю тощо.

Про перспективи вивчення австрійської присутності в українських землях написав І. Жалоба в розділі «Матеріали австрійських консульських установ у Північному Причорномор'ї як джерело до історії економічного розвитку регіону 50-70-х років XIX століття». Текст має більш узагальнюючий характер, ніж інші розділи, торкаючись і питань організації загалом консульської справи в Австрійській монархії. Її високий рівень, компетентність і добросовісність дипломатів забезпечили якісною інформацією щодо особливостей регіонального розвитку Північного Причорномор'я імперські структури.

Р. Сирота в розділі «Голова Медузи»: Британське генеральне консульство в Одесі та його звіти на початку XX століття» розкрив специфіку діяльності представників Великої Британії в Північному Причорномор'ї. Автор показав присутність консулів в Одесі на тлі тих змін, що відбувались в британській дипломатичній службі на початку XX ст. визначив специфіку присутності британського генерального консульства в приморському місті.

У сукупності дослідники достатньо наочно проілюстрували як перспективи вивчення консульської документації як джерела до історії України XIX – початку XX століття, так і наявність великого інформаційного потенціалу вже досліджених матеріалів. Історія українських земель, особливо Північного Причорномор'я, заграла новими барвами, висвітивши раніше невідомі факти.

В рецензованій монографії, як вбачається, є і певні не доопрацювання. Було б бажано, щоб в підсумках автори більш широко показали особливості сприйняття консулами іноземних держав місцевих реалій. Це між іншим, часто веде до простого слідуван-

ня за джерелами, без корегування конкретикою місця. Так, в четвертому розділі одеський градоначальник названий «префектом». Іноді консули надсилали не зовсім достовірну інформацію і на це було б доцільно звернути увагу авторам.

Однак ці зауваження лише підкреслюють новаторський напрям представленої колективної роботи. Було б бажано, якби праця у цьому напрямі продовжилась. І в Києві, і в Одесі, і в Харкові, і в Миколаєві та в інших містах України історики розробляють питання історії України на матеріалах закордонних архівів зовнішньополітичного спрямування. Отож, певні перспективи нової співпраці наявні.